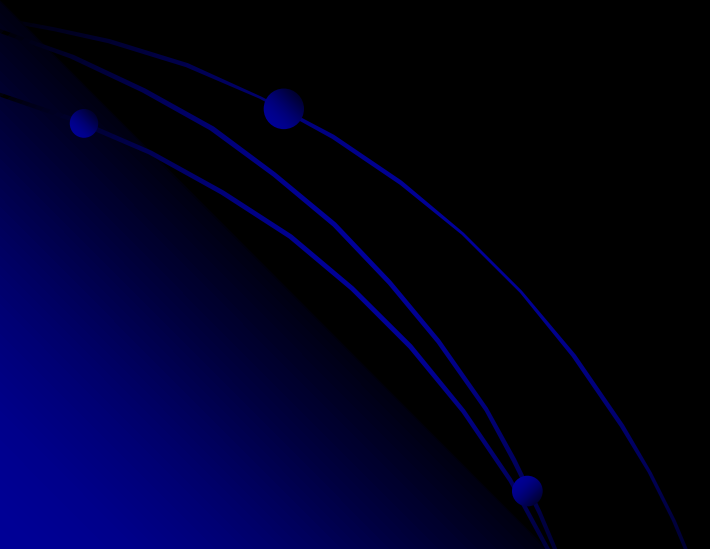

Kinetyka chemiczna

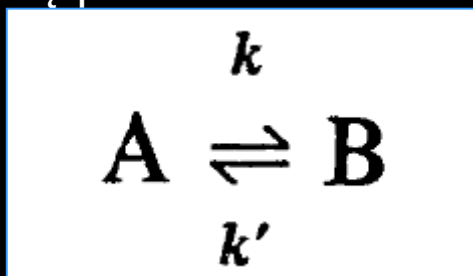
reakcje złożone

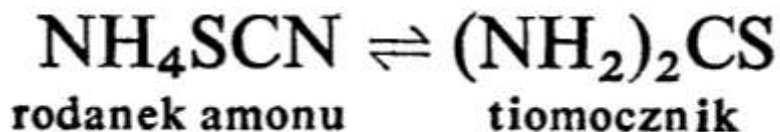
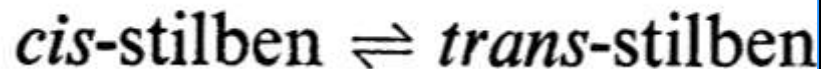
KINETYKA REAKCJI ZŁOŻONYCH

Reakcje odwracalne

W najprostszym przypadku obie reakcje biegnące w przeciwnych kierunkach są reakcjami pierwszego rzędu, a cały proces daje się przedstawić schematem:

Przykładami mogą być różnorodne reakcje izomeryzacji i przegrupowań wewnątrz cząsteczkowych, np.:

Szybkość reakcji A → B jest proporcjonalna do chwilowego stężenia A

$$-\frac{d[A]}{dt} = k[A]$$

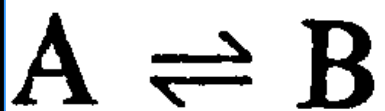
Szybkość reakcji B → A do chwilowego stężenia B i jest równa różnicy szybkości obu reakcji:

$$-\frac{d[A]}{dt} = k[A] - k'[B]$$

Szybkość wyrażona jako zmiana stężenia produktu:

$$\frac{dx}{dt} = k(a - x) - k'x$$

Reakcje odwracalne

Po wycałkowaniu w granicach

od $t = 0$ do t
od $[A] = [A_0]$ do $[A]$

$$c_A = a \cdot \frac{k' + k \cdot e^{-(k+k')t}}{k + k'}$$

W przypadku: $k \gg k'$

$$c_A = a \cdot e^{-kt}$$

Dla stanu równowagi: $t = \infty$

$$c_A^\infty = a \cdot \frac{k'}{k + k'}$$

$$c_B^\infty = a - c_A^\infty = a \cdot \frac{k}{k + k'}$$

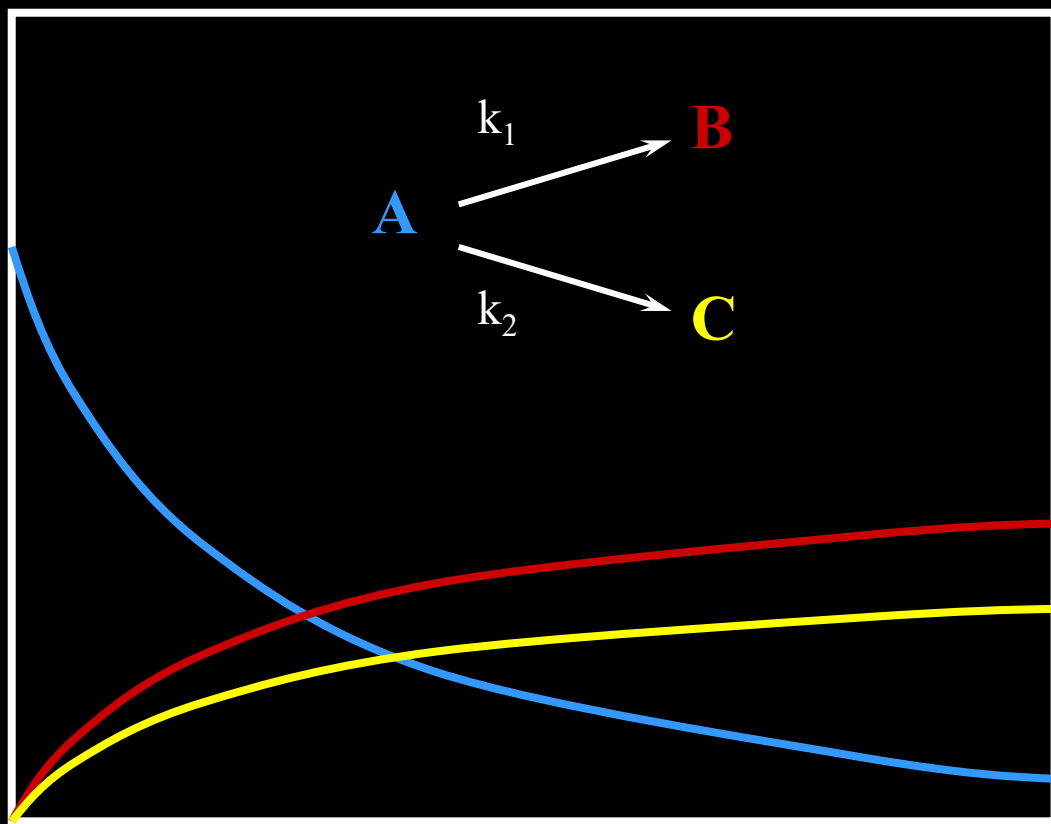
$$\frac{c_B^\infty}{c_A^\infty} = K = \frac{k}{k'} = \text{const}$$

KINETYKA REAKCJI ZŁOŻONYCH

REAKCJE RÓWNOLEGŁE

Jeśli te same substraty reagują jednocześnie na kilka sposobów dając rozmaite produkty, to mamy do czynienia z reakcjami równoległymi.

Zakładając, że w reakcji bierze udział tylko jeden substrat, który daje w jednokierunkowych reakcjach pierwszego rzędu rozmaite produkty:

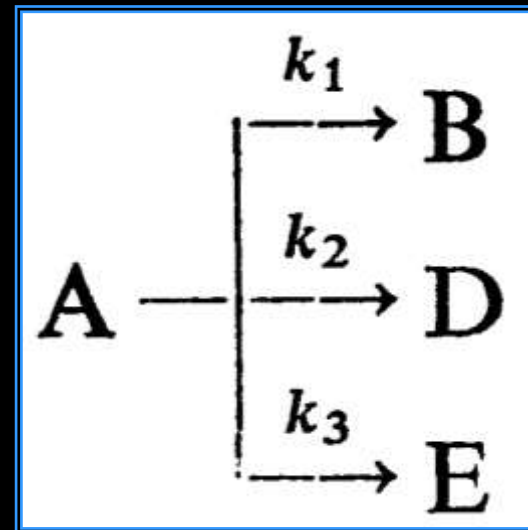
$$-\frac{d[A]}{dt} = k_1[A] + k_2[A]$$
$$\frac{d[B]}{dt} = k_1[A]$$
$$\frac{d[C]}{dt} = k_2[A]$$

Przykład złożony

$$-\frac{dc_A}{dt} = (k_1 + k_2 + k_3)c_A$$

$$k_1 + k_2 + k_3 = \frac{1}{t} \ln \frac{a}{c_A}$$

$$c_A = a e^{-(k_1 + k_2 + k_3)t}$$

$$\frac{dc_B}{dt} = k_1 c_A$$

$$\frac{dc_D}{dt} = k_2 c_A$$

$$\frac{dc_E}{dt} = k_3 c_A$$

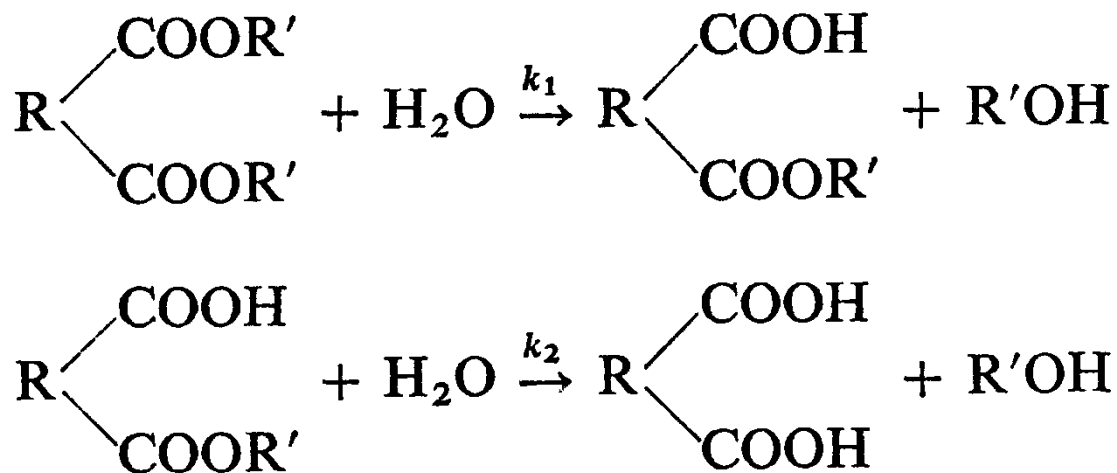
KINETYKA REAKCJI ZŁOŻONYCH

REAKCJE NASTĘPCZE

Jeśli w pewnej reakcji powstaje produkt przejściowy, który wchodzi z kolei w inną reakcję dając inne produkty, to mówimy o reakcjach następczych. W najprostszym przypadku dwu następujących po sobie reakcji pierwszego rzędu:

Przykładem takiej reakcji jest hydroliza estrów kwasów dwukarboksylowych w rozcieńczonym roztworze wodnym, w obecności jonów wodorowych jako katalizatora

REAKCJE NASTĘPCZE – przypadek reakcji I rzędu

Przyjmijmy, że na początku reakcji ($t = 0$) mamy tylko substancję A o stężeniu a . Szybkość jej zaniku określa znane równanie reakcji pierwszego rzędu:

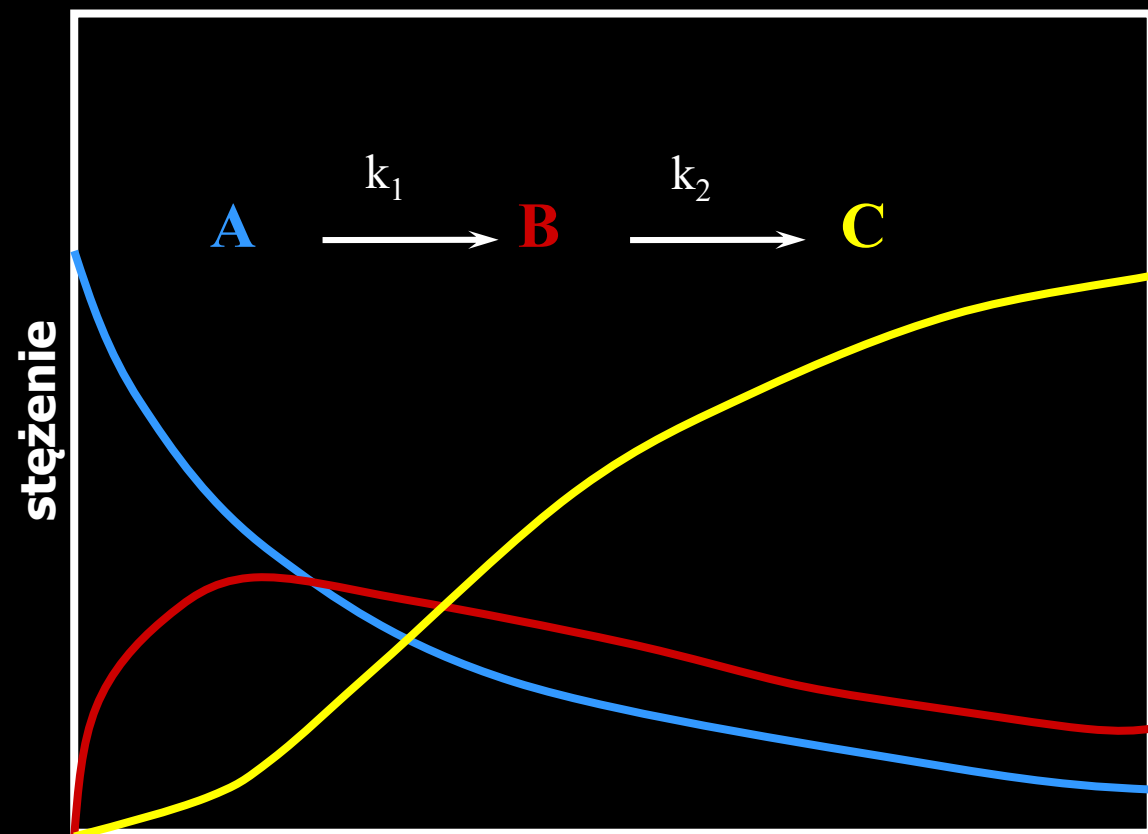
$$-\frac{dc_A}{dt} = k_1 c_A \quad c_A = a e^{-k_1 t}$$

Substancja C tworzy się kosztem substancji B z szybkością:

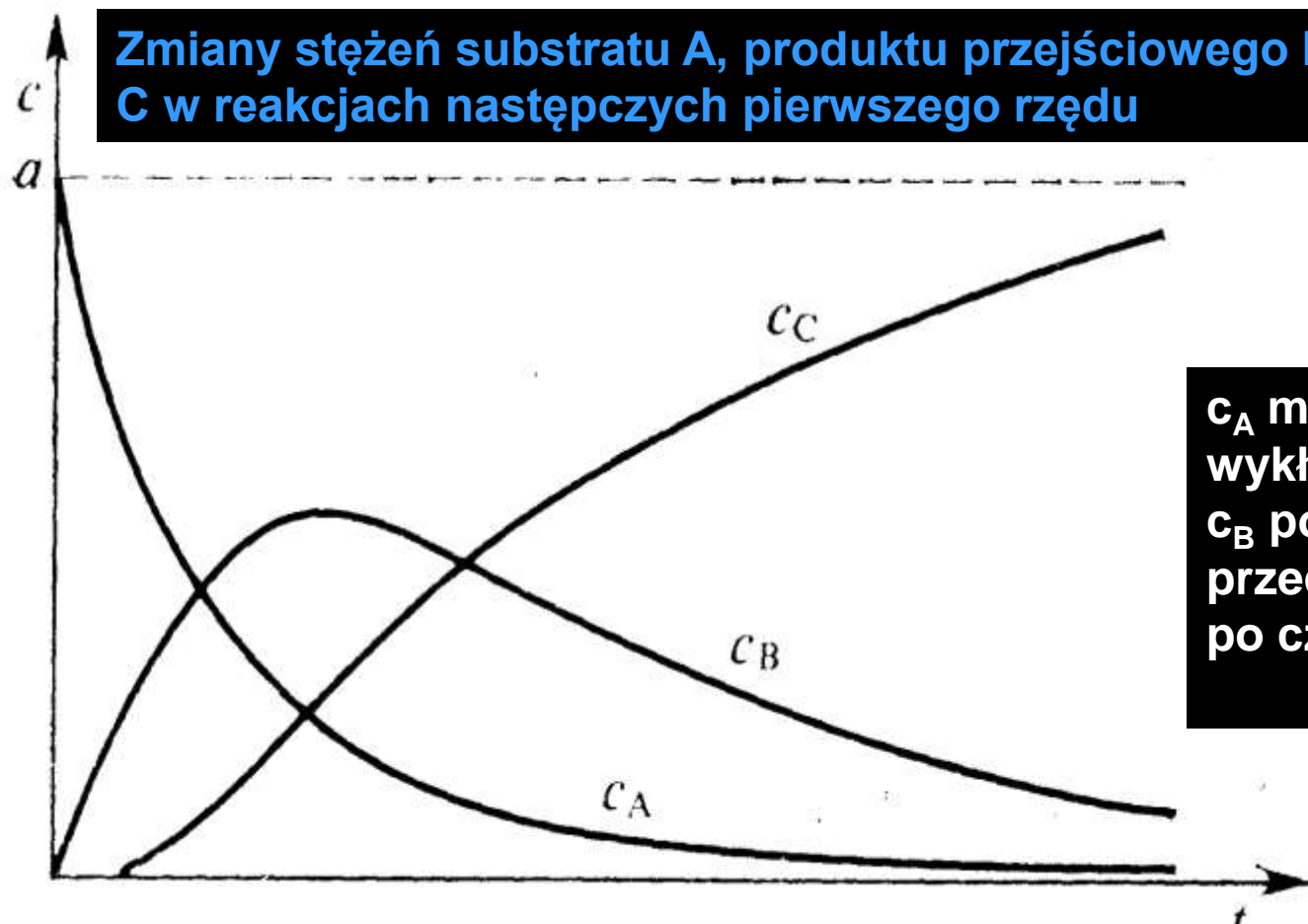
$$\frac{dc_C}{dt} = k_2 c_B$$

Wobec tego szybkość powstawania B wyrażona jest równaniem:

$$\frac{dc_B}{dt} = k_1 c_A - k_2 c_B$$

Zmiany stężeń substratu A, produktu przejściowego B i produktu końcowego C w reakcjach następczych pierwszego rzędu

c_A maleje z czasem wykładniczo,
 c_B początkowo wzrasta, przechodzi przez maksimum, po czym stale maleje.

C_C wzrasta powoli na samym początku reakcji; jest to tzw. okres indukcji wydłuża się ze wzrostem k_1/k_2 . Po okresie indukcji C_C wzrasta stosunkowo szybko.

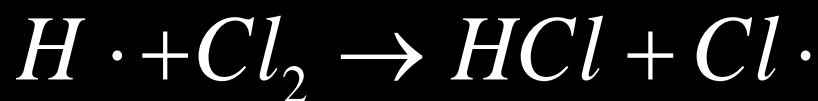
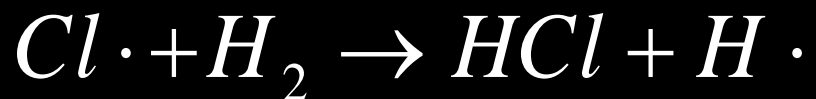
W momencie odpowiadającym maksimum krzywej c_B krzywa c_C ma punkt przegięcia, po przekroczeniu którego wartość C_C zbliża się coraz wolniej do a .

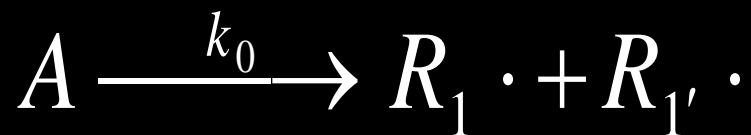
KINETYKA REAKCJI ZŁOŻONYCH

REAKCJE ŁAŃCUCHOWE

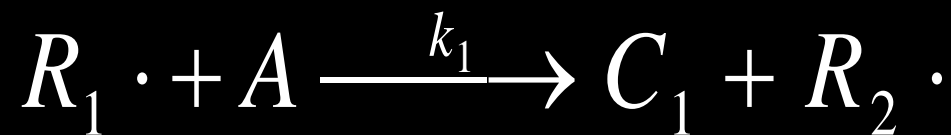
Szczególne układy reakcji następczych przedstawiają reakcje łańcuchowe.

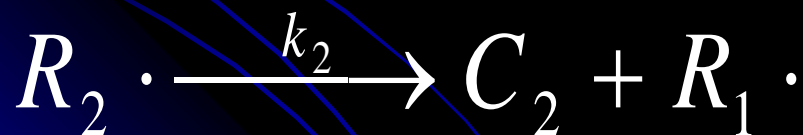
(I) inicjowanie łańcucha

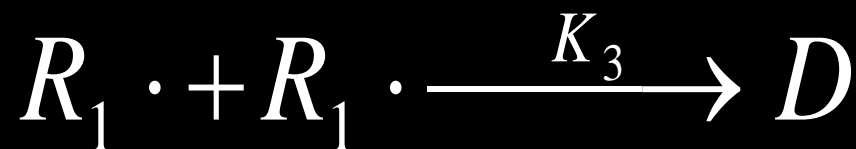
(II) rozwijanie łańcucha

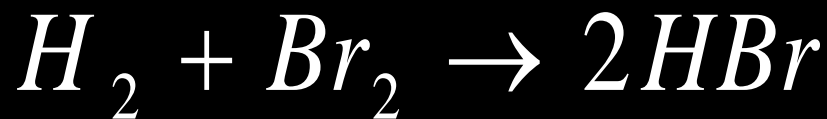
(III) rozwijanie łańcucha

(IV) przerywanie łańcucha

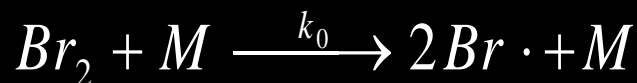

Przykład: Reakcja syntezy HBr

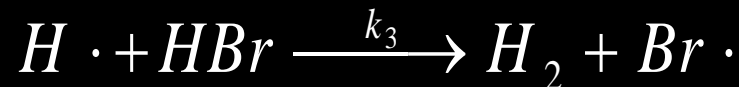
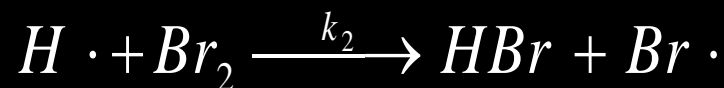
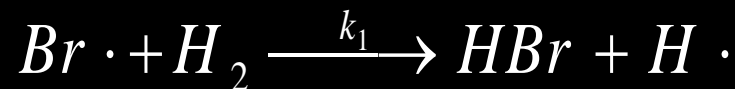

$$\frac{d[HBr]}{dt} = \frac{k[H_2] \cdot [Br_2]^{1/2}}{1 + k' \frac{[HBr]}{[Br_2]}}$$

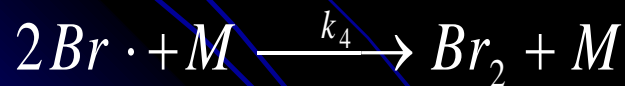
(I) inicjowanie łańcucha

(II) rozwijanie łańcucha

(III) przerywanie łańcucha

Wpływ temperatury na szybkość reakcji.

Wpływ temperatury na szybkość reakcji chemicznych uwarunkowany jest zmianą stałej szybkości reakcji, gdy zmienia się temperatura, w której reakcja zachodzi.

$$-r_A = k_A(T) \cdot f(C_A, C_B, \dots)$$

Dla reakcji prostych, jak również dla większości reakcji złożonych sprawdza się ustalona empirycznie przez Arrheniusa zależność

$$\frac{d \ln k}{dT} = \frac{E_d}{RT^2}$$

$$k_A(T) = A e^{-E_d/RT}$$

A jest stałą, nazywaną *czynnikiem częstości*
 E_d — (doświadczalną) energią aktywacji reakcji.

Svante August Arrhenius (1859-1927)
Noblista z dziedziny chemii (1903)

INTERPRETACJA TEORETYCZNA KINETYKI REAKCJI

Wpływ temperatury na szybkość reakcji.

Zależność temperaturowa stałej szybkości

$$\ln k = -\left(\frac{E_a}{RT}\right) + \ln A \Rightarrow \ln k_2 - \ln k_1 = -\left(\frac{E_a}{R}\right)\left(\frac{1}{T_2} - \frac{1}{T_1}\right)$$

Zależność temperaturowa stałej równowagi

$$\ln\left(\frac{K_2}{K_1}\right) = -\left(\frac{\Delta H^0}{R}\right)\left(\frac{1}{T_2} - \frac{1}{T_1}\right) \Rightarrow \ln K_2 - \ln K_1 = -\left(\frac{\Delta H^0}{R}\right)\left(\frac{1}{T_2} - \frac{1}{T_1}\right)$$

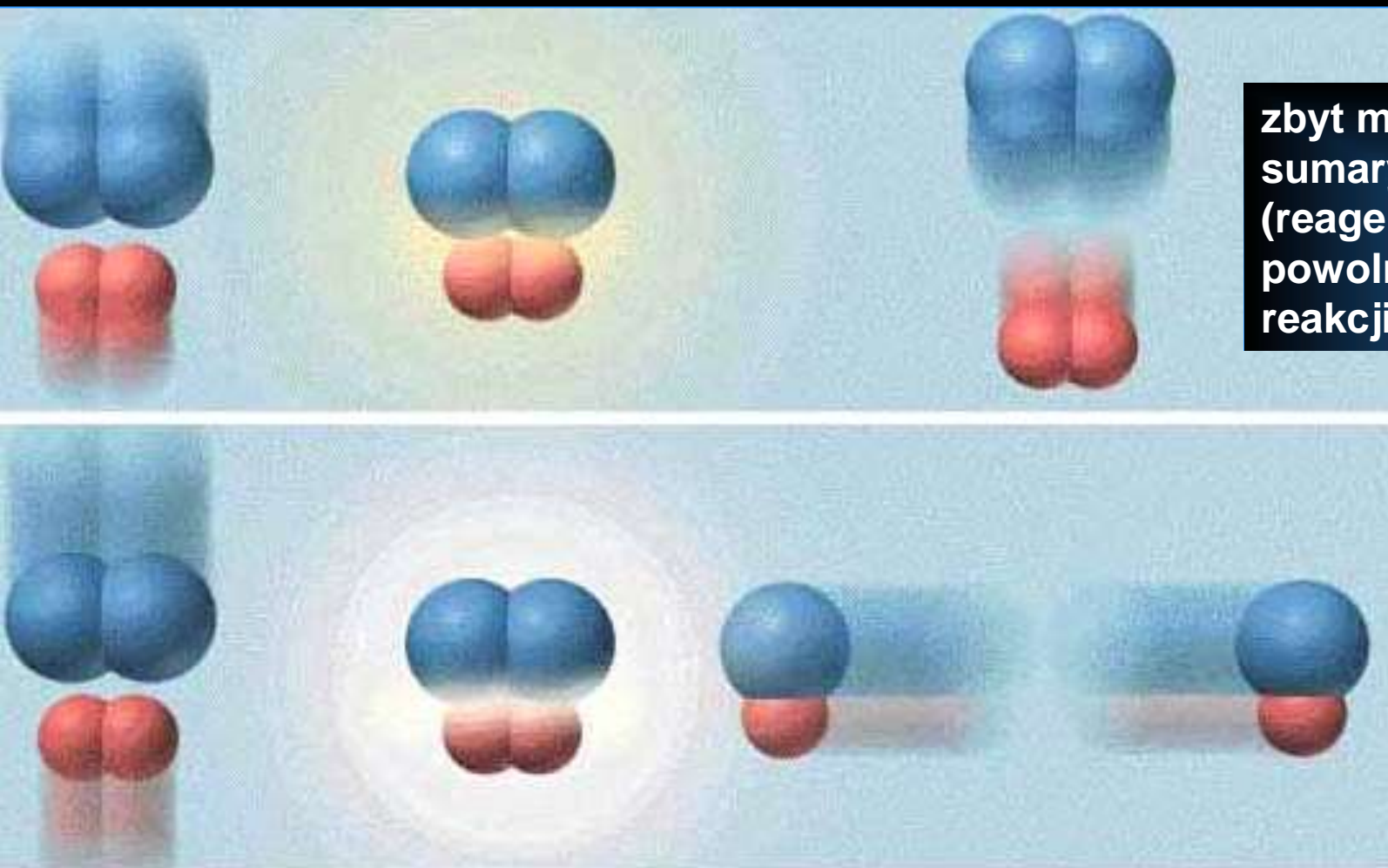
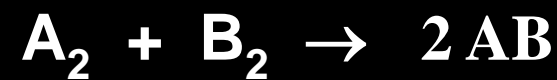
Skąd takie podobieństwo?

Wyjaśniają to teorie kinetyki reakcji chemicznych

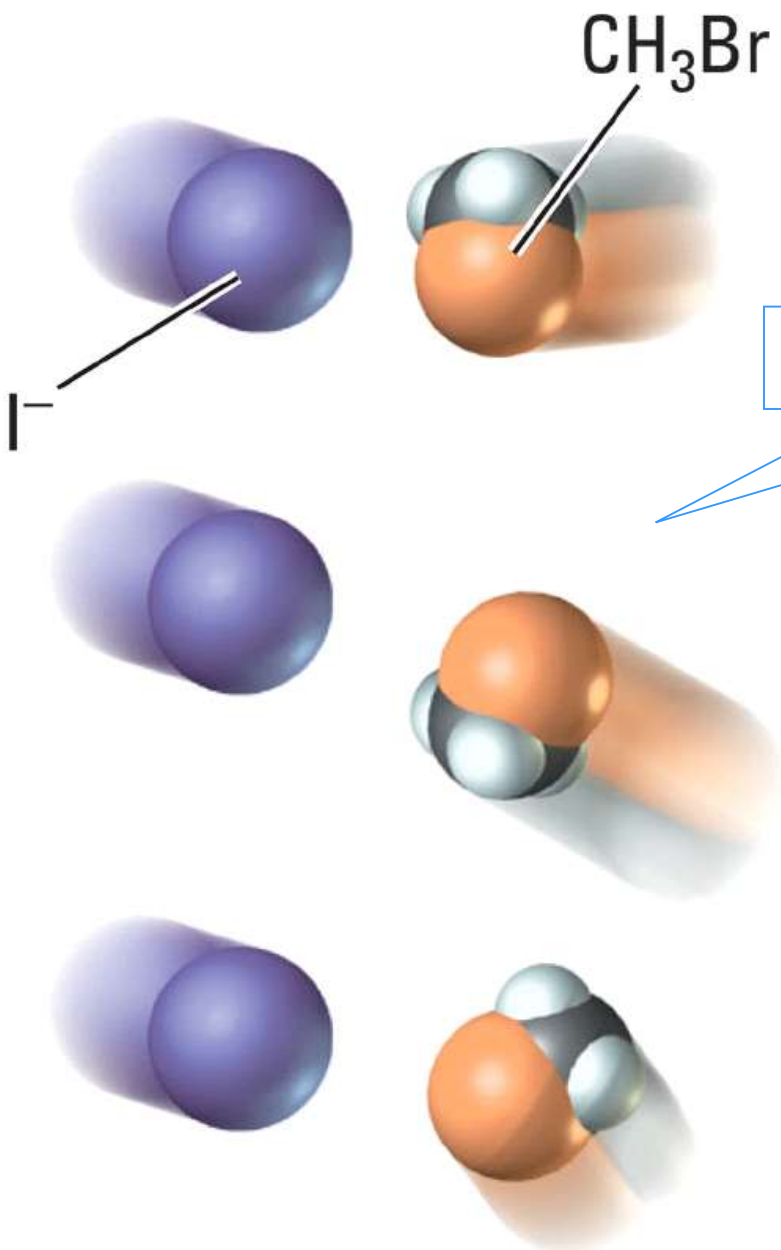
Teoria zderzeń aktywnych

Reakcje zachodzą w wyniku zderzeń cząsteczek.

Nie wszystkie zderzenia są skuteczne:

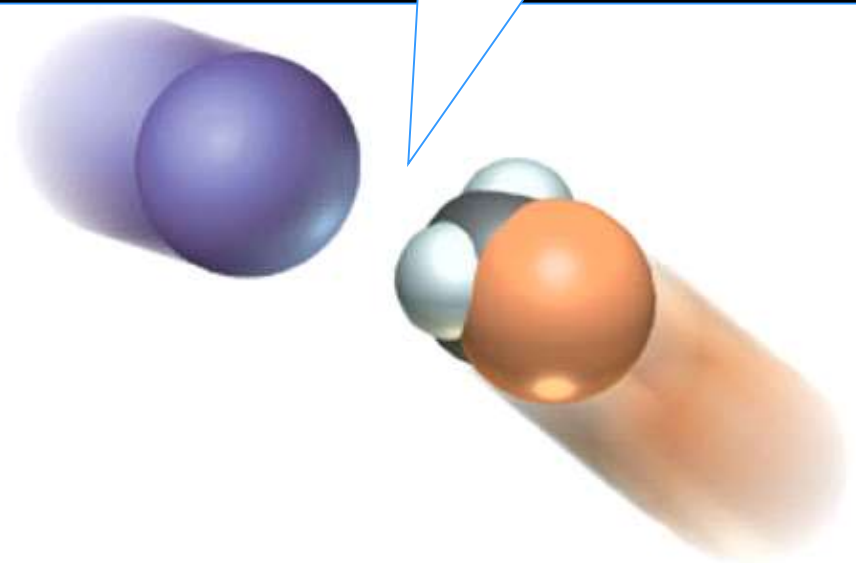
**zbyt mała energia
sumaryczna
(reagenty zbyt
powolne) – brak
reakcji**

Wzór Arrheniusa zyskał prostą interpretację w rozwiniętej przez Mc C. Lewisa teorii zderzeń aktywnych.

Nieskuteczne zderzenia

Zderzenie skuteczne

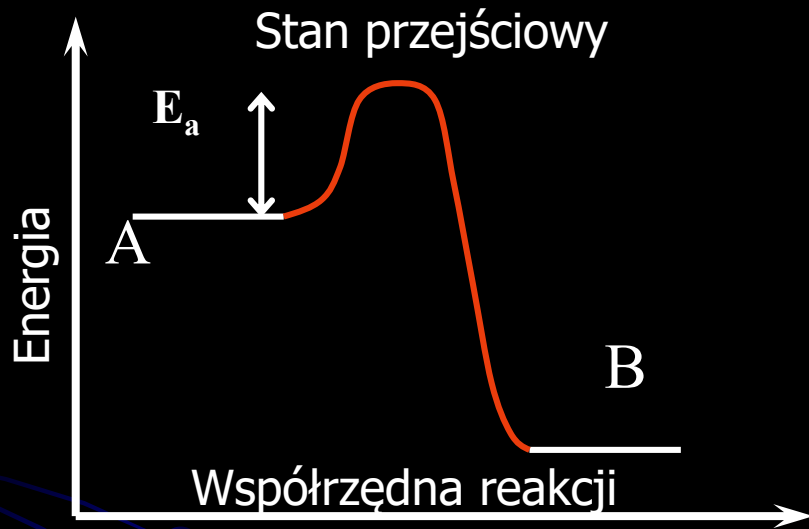

Teoria zderzeń aktywnych

Reakcja biegnie poprzez stan przejściowy:

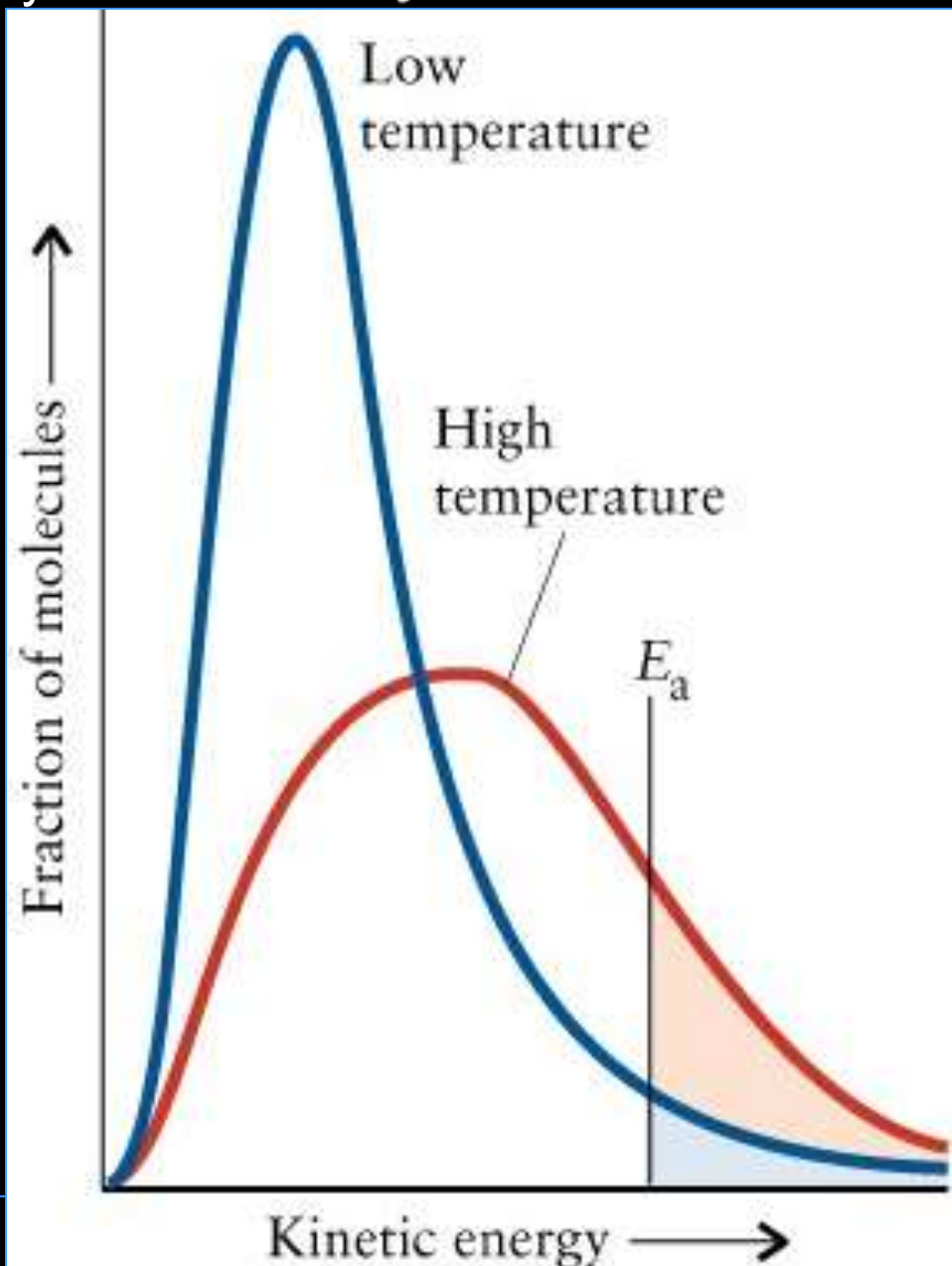

$$\Delta G = E_a$$

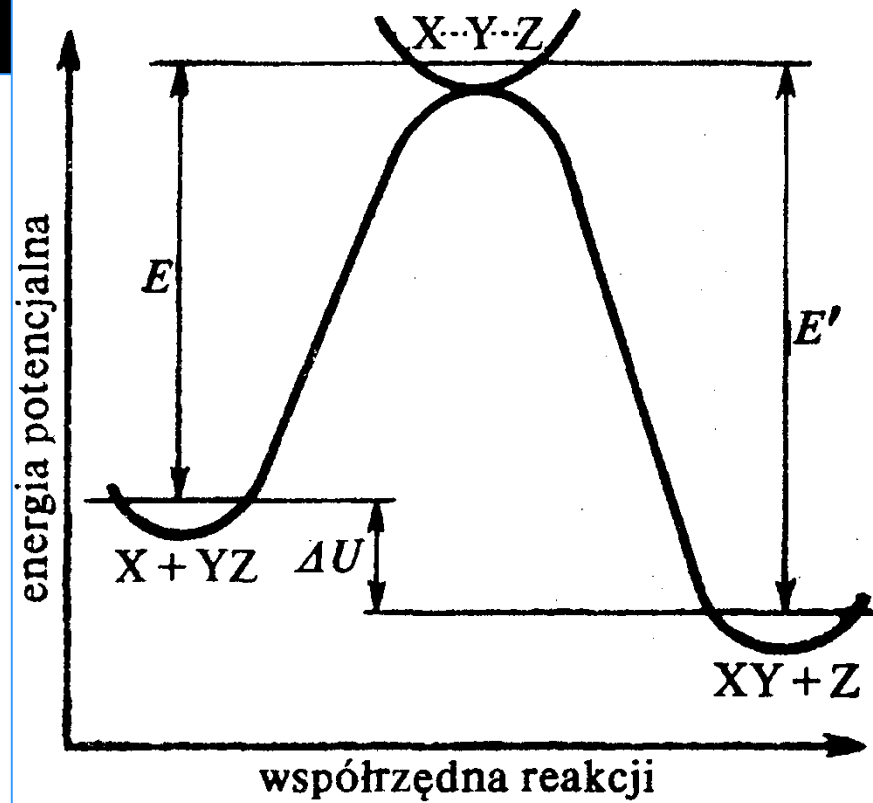
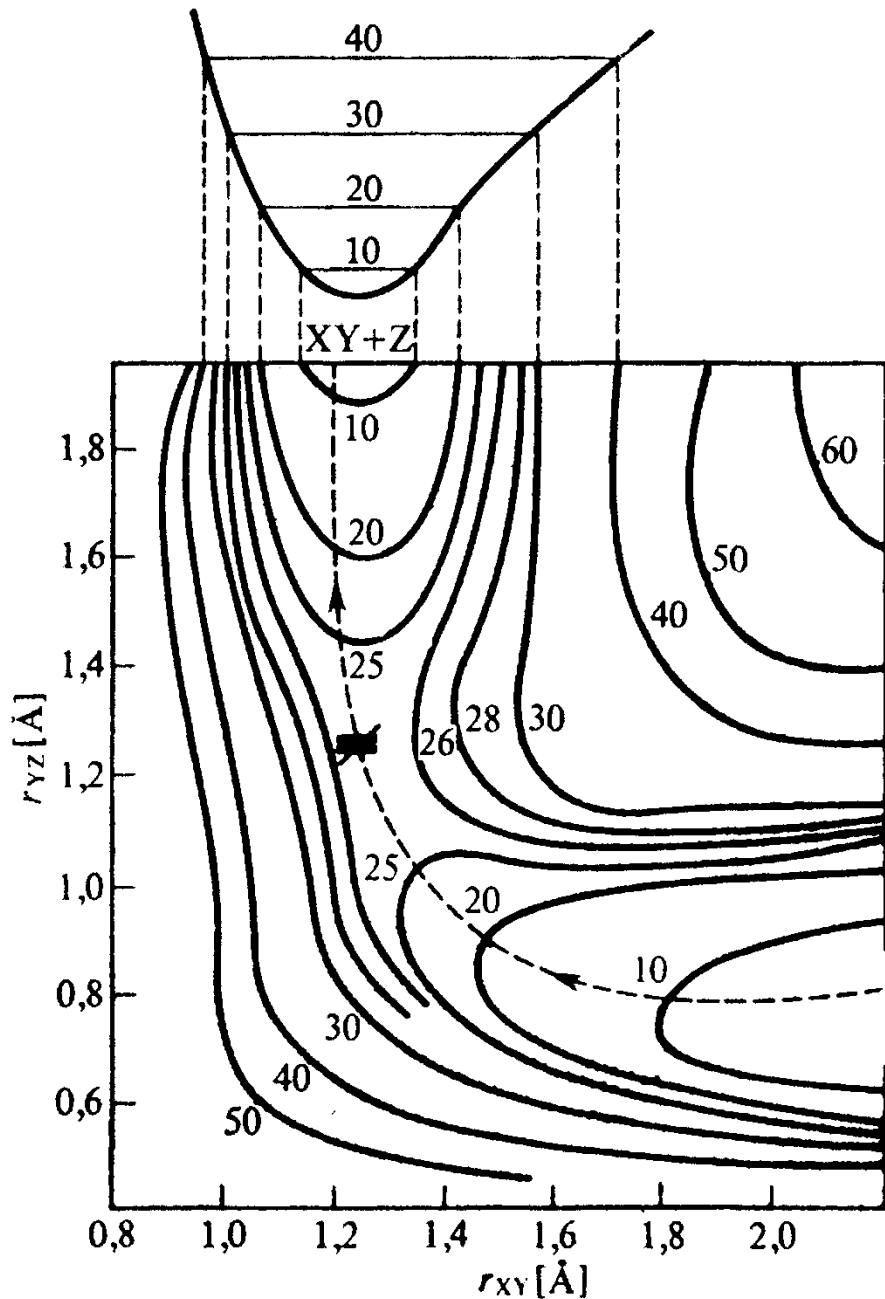

$$k = \frac{k_B T}{h} e^{-\Delta G / RT}$$

Krzywa Arrheniusa

Teoria stanu przejściowego

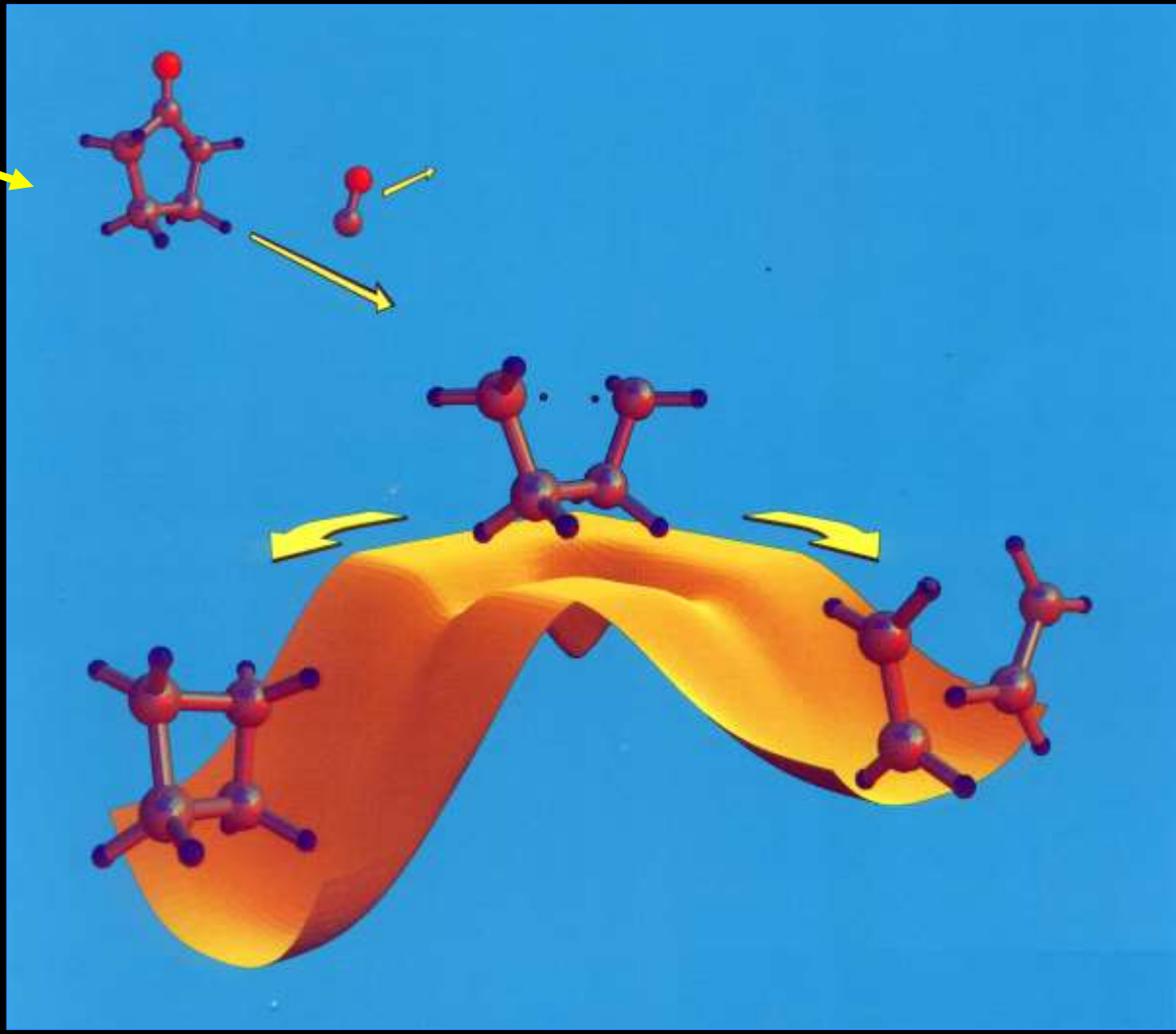
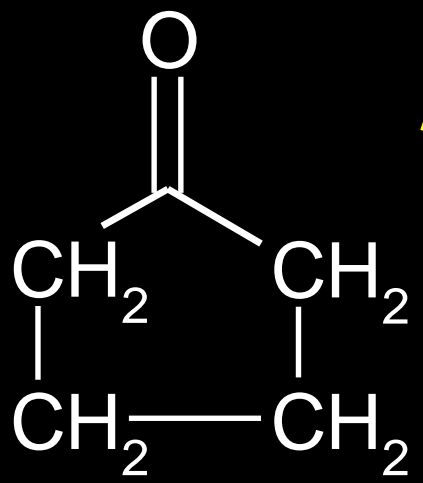
Zmiany energii potencjalnej układu w trakcie reakcji

Typowa powierzchnia energii potencjalnej dla reakcji

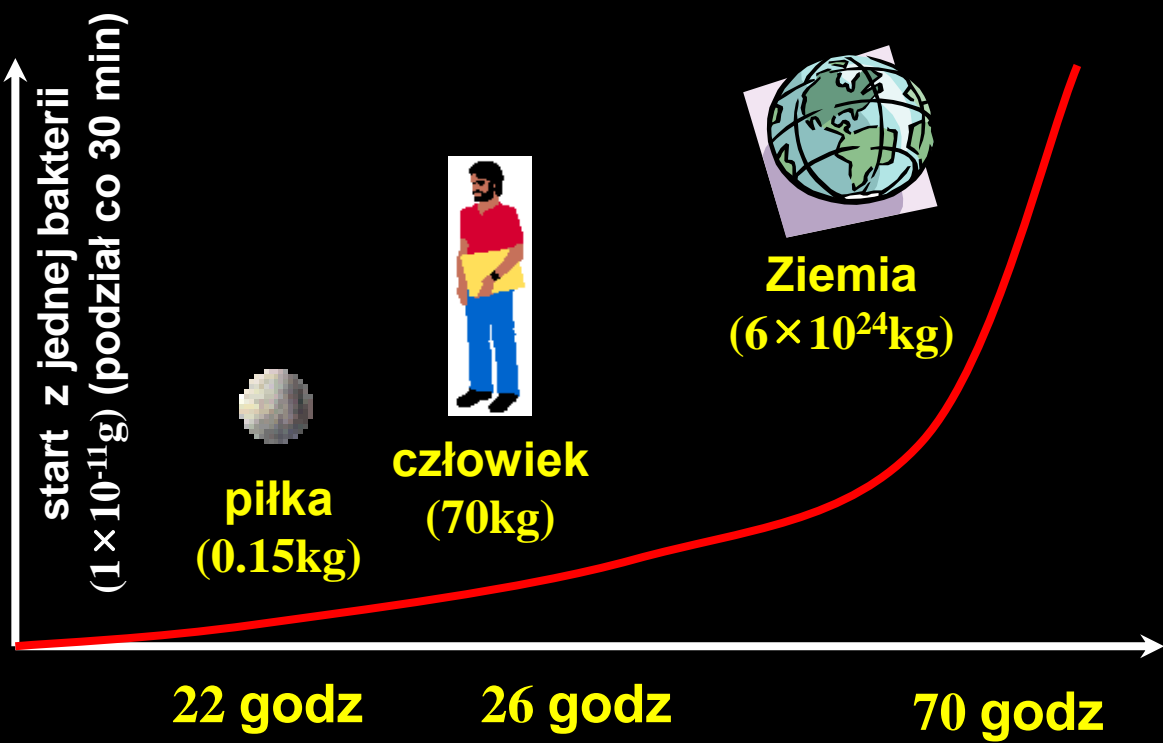
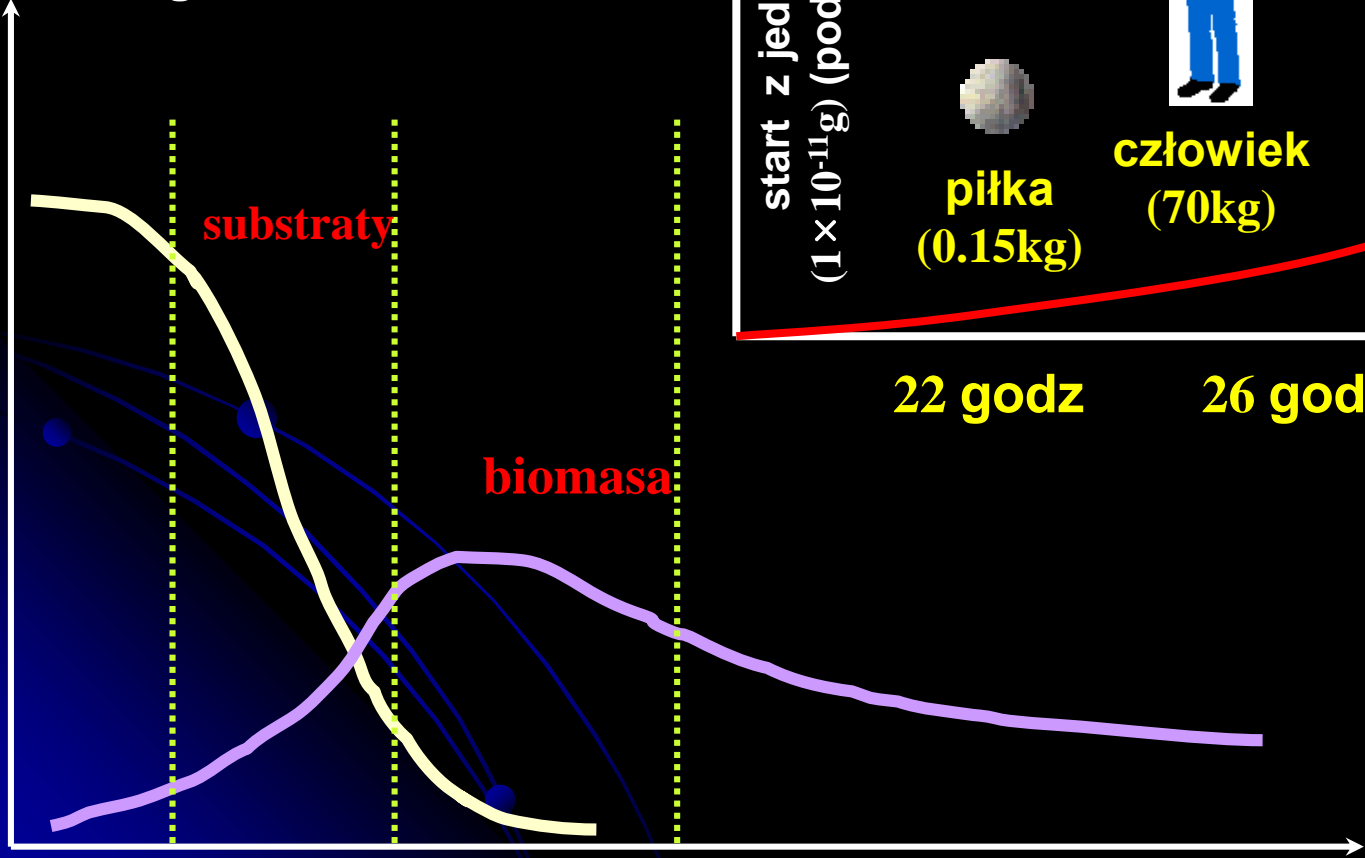
Przykład: Dysocjacja cyklopentanonu

Przykład: biogenerator

Szybkość rozwoju izolowanych bakterii

Rzów bakterii w biogeneratorze

Przykład: kinetyka biogeneratora

Równanie Monod'a (1940)

założenie: produkcja biomasy podlega reakcji I rzędowej

$$\frac{dX}{dt} = \mu \cdot X$$

Oznaczenia:

X - biomasa (M_x/L^3) mg/L

S - substrat (M_s/L^3) mg/L

r_s – szybkość ubytku substratu (M_s/L^3T) mg/L·dzień

k - stała szybkości zużycia substratu ($M_s/ M_x T$)

K_s - stęż. połowicznego nasycenia (M_s/L^3) mg/L

$$\frac{dS}{dt} = \frac{k \cdot S}{K_s + S} \cdot X$$

μ - efektywny przyrost biomasy :

$$\mu = \frac{1}{X} \cdot \frac{dX}{dt} = \frac{\mu_{\max} \cdot S}{K_s + S}$$

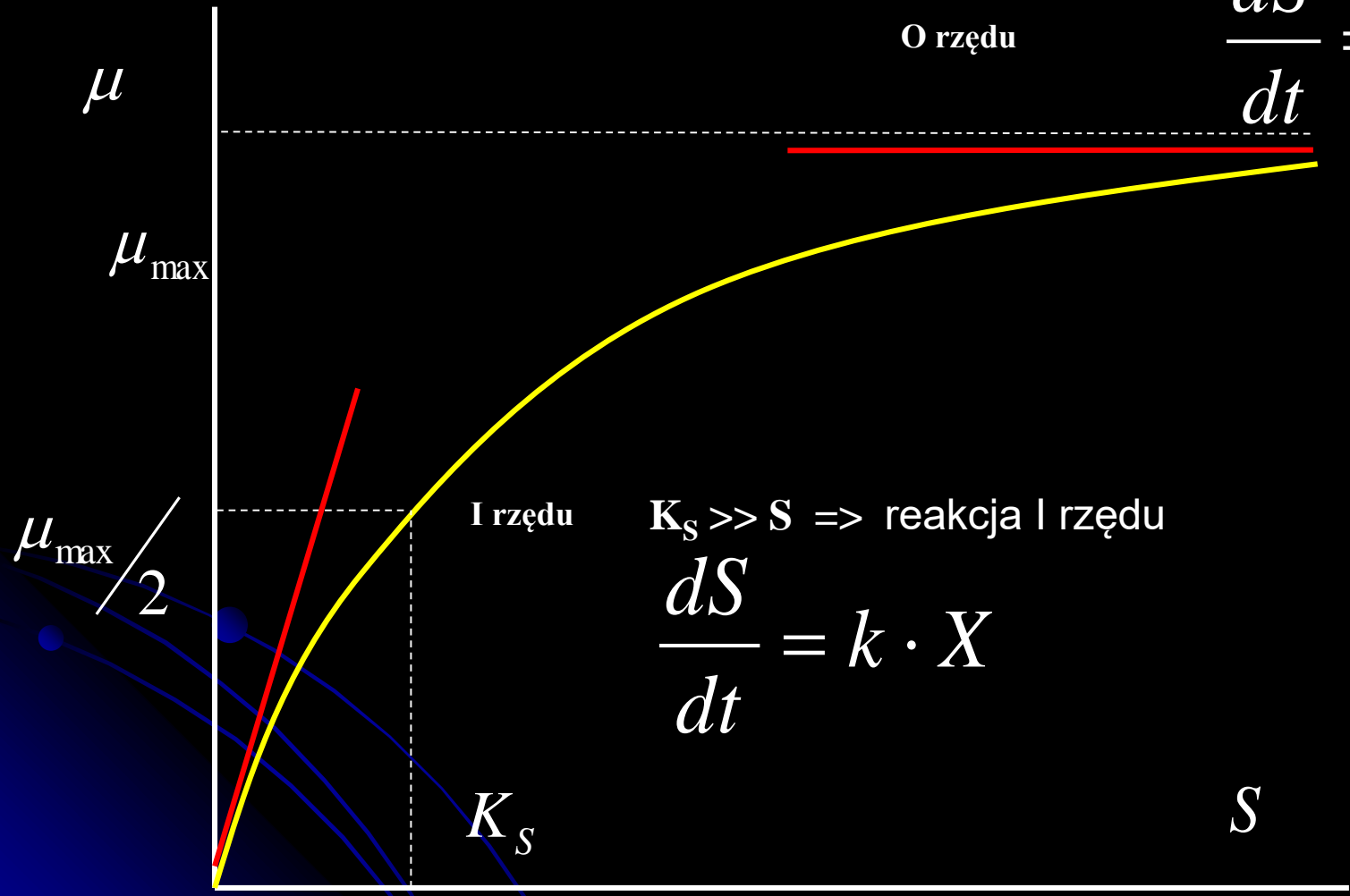
$$r_s = \frac{dS}{dt} = \frac{k \cdot S}{K_s + S} \cdot X$$

Przykład: kinetyka biogeneratora

$K_S \ll S \Rightarrow$ reakcja zerowego rzędu

$$\frac{dS}{dt} = \frac{k}{K_S} S \cdot X$$

O rzędu

$K_S \gg S \Rightarrow$ reakcja I rzędu

$$\frac{dS}{dt} = k \cdot X$$

I rzędu

Krzywa kinetyczna biogeneratora